

G. Oostindie, *Roosenburg en Mon Bijou. Twee Surinaamse plantages, 1720-1870* (KITLV, Caribbean Series XI; Dordrecht: Foris Publications Holland, 1989, xii + 548 blz., f60,-, ISBN 90 6765 453 1).

Dit is een goed boek, uitstekend geschreven en bijna perfect gedocumenteerd. Het is geen boek, waarin nieuwe methoden worden toegepast en waarin conclusies worden getrokken die het gangbare historische beeld van Suriname wezenlijk veranderen. Op het eerste gezicht lijken de twee voorgaande zinnen met elkaar in tegenspraak. In de geschiedschrijving van Suriname kan daar echter geen sprake van zijn. Echte bronnenstudies, die het verleden van onze voormalige kolonie ontsluiten, zijn zeer schaars. Wereldschokkende conclusies en radicale veranderingen in de beeldvorming van Suriname's verleden kunnen rustig nog even wachten tot het moment, dat er meer detailstudies als het hier besproken boek zijn verschenen — als ze *überhaupt* nodig zijn.

De dissertatie van Gert Oostindie kan zonder reserve als voorbeeldig worden aangemerkt in de meest letterlijke zin. Het boek vormt een blauwdruk voor toekomstige plantagestudies. Dat komt, omdat Oostindie zijn taak zeer ruim heeft opgevat. Naast de eigenlijke beschrijving van de suikerplantage 'Roosenburg' en de koffieplantage 'Mon Bijou' bevat deze studie ook een omvangrijk gedeelte, waarin de lezer heel uitvoerig wordt ingelicht over de algemene stand van zaken betreffende de Caribische plantagestudies, de aanleg en werking van suiker- en koffieplantages en de Surinaamse geschiedenis.

Deze opzet maakt het boek zeer dik en leidt soms tot herhalingen in de tekst. Nadat de lezer het wel en wee van een suikerplantage heeft leren kennen, wordt hij op even uitvoerige wijze ingelicht over een koffieplantage en daarbij zijn doublures moeilijk te vermijden. Het meest uitvoerig worden we bekend gemaakt met de technische en de boekhoudkundige kant van de plantages. Beide aspecten zijn nu eenmaal het best gedocumenteerd. De archieven laten veel minder los over het dagelijks leven van de planters en van de slaven.

Ondanks de grote hoeveelheid bronnen vol met boekhoudkundige gegevens kan de auteur ons niet duidelijk maken hoeveel winst en verlies de twee bestudeerde plantages nu precies opleverden. Zo stelt de boekhouding van de suikerplantage ons niet in staat om te reconstrueren hoe de handel met Noord-Amerika precies verliep. Soms werd in die handel meer dan éénvijfde van de waarde van de jaarlijkse suiker oogst verhandeld tegen levensmiddelen zonder een spoor daarvan op de winst- en verliesrekening achter te laten. Op die rekening kwamen alleen posten voor, die betrekking hadden op het geld- en goederenverkeer met de Republiek. De archiefgegevens over de plantagebewoners maken het onmogelijk om het bekende raadsel van de demografische teruggang van de Caribische slavenbevolking te verklaren. De auteur is evenmin in staat om een duidelijk antwoord te geven op de vraag, of de afwezigheid van de eigenaren (het 'absenteïsme') veel effect heeft gehad op de bedrijfsvoering en de bedrijfsresultaten.

Laten we echter thans eens zien, waarover de auteur ons wel kan inlichten. Dat is heel wat. Uit het bestudeerde archiefmateriaal komt naar voren, dat het werk op de suikerplantage zwaarder was dan dat op de koffieplantage. Het boek bevestigt nog eens het bekende feit, dat de geldschietters voor de Surinaamse plantageleningen naar het grootste deel van de aflossingen en rente van hun geld konden fluiten. Wel werd er flink verdiend door de plantagedirecteuren en administrateurs in Suriname en door de vervoersondernemingen en verkoopkantoren van plantageproducten in Nederland. Deze schijnbare paradox verklaart, waarom de Surinaamse plantages verder werden geëxploiteerd; zonder afbetaling en rentebetalingen bleven er nog

voldoende partijen over, die een zeer goede boterham verdienden aan de verbouw en het vervoer van suiker en koffie.

Zoals gezegd blijkt het moeilijk te zijn om veel nieuws te leren over de demografische ontwikkeling van de 'slavenmachten'. Op beide plantages zijn de sterftecijfers hoger dan de geboortecijfers, hoewel het verschil in de loop van de tijd steeds kleiner werd. Ook hier bevestigen de cijfers van de beschreven plantages het algemene beeld, zowel van Suriname als van het Caribische gebied in het algemeen.

Het boek wijst ook op het bekende verschijnsel van de plantagedirecteuren, die niet gehuwd waren en vaak samenwoonden met een slavine. Het resultaat van zo'n cohabitatie waren de mulatten, die wel genoemd worden, maar niet geteld. Hoe groot was het percentage mulatten en geeft dit percentage aanleiding om op te merken, dat vrijwel alle slavinnen voortdurend bloot stonden aan seksuele exploitatie door de blanken?

Van beide plantages is bekend, hoe de behuizing van de slaven er uit gezien heeft. Terecht berekent de auteur het gemiddeld aantal slaven per wooneenheid, maar hij legt geen verband met de demografische ontwikkeling. Zou het niet mogelijk zijn, dat de nataliteit (die op 'Mon Bijou' hoger was dan op 'Roosenburg') mede beïnvloed werd door de grotere privacy voor paren?

In een uitvoerige slotbeschouwing werpt de auteur nog een keer de vraag op, waarom de Surinaamse suiker- en koffiplantages als 'Roosenburg' en 'Mon Bijou' in bedrijf bleven toen duidelijk werd, dat zij de terugbetaling van het in deze plantages geïnvesteerde kapitaal alsmede de daarover verschuldigde rente niet konden opbrengen. Zonder protectie van de Surinaamse Producten in patria bleken grote aantallen plantages in de Nederlandse Guyana's onrendabel. Overigens was het noodzakelijk om toch steeds nieuwe investeringen te doen zowel in de verbetering van gebouwen en machines als in de aanvulling van de slavenmacht van de plantages. Was dat geen goed geld naar kwaad geld gooien, zo vraagt de auteur zich af. De verstandige Nederlandse regentenfamilies met aandelen in de Surinaamse plantages hadden hun familiekapitaal toch veiliger in Europese staatsleningen en lijfrenten kunnen beleggen?

Weer laten de archieven van 'Roosenburg' en van 'Mon Bijou' evenmin als de papieren van de belangrijkste investeerders op dit punt iets los. Misschien had de auteur maar te rade moeten gaan bij een aantal grote banken en beleggers uit deze tijd. Zij steken immers steeds weer aanzienlijke bedragen in landbouw- en industrieprojecten in de Derde Wereld waardoor net als vroeger in Suriname grote sommen worden afgeschreven als oninbare schulden. Nog steeds bestaat de mythe, dat er in de tropen vele gouden kansen liggen en schier ongekende mogelijkheden. En ondanks de vele risico's zullen ook in de toekomst de internationale investeringen in de Derde Wereld wel blijven vloeien, hoe grondig Gert Oostindie en zijn 'tale of two plantations' ook een einde tracht te maken aan de fabel van tropische landbouw, goedkope arbeid, exotische producten en hoge winsten.

P. C. Emmer

MIDDELEEUWEN

F. J. Bakker, *Bedelorden en begijnen in de stad Groningen tot 1594* (Dissertatie Groningen 1988, Groninger historische reeks III; Assen-Maastricht: Van Gorcum, 1988, x + 379 blz., f49,50, ISBN 90 232 2360 8).

Sedert Jacques le Goff in 1968 en 1970 op tamelijk opmerkelijke wijze een verband heeft gelegd